

פרק ג' – עיצוב המערכה ברמה האסטרטגית

עקב האיום המתפתח בזירה הצפונית נדרש הדרג המדיני לבחון באופן עיתי את האסטרטגיה להתמודדות עימו, כאשר בפניו עומדות האפשרויות הבאות:

האחת – המשך האסטרטגיה הנוכחית, הנשענת על שלושה נדבכים: **עיכוב ושיבוש** קצב ההתעצמות של האויב באמצעים צבאיים (המב"ם – המערכה בין המלחמות) ומדיניים; בניית **ההרתעה** על יד פיתוח עוצמה צבאית קטלנית; ופיתוח יכולות **ההגנה**; השנייה – יציאה **למהלך צבאי מוגבל** לצמצום האיום, תוך לקיחת סיכון בהידרדרות למלחמה רחבה;

השלישית – **יוזמה למלחמה רחבה**, שעלולה להתפתח למערכה המתוארת בתרחיש החמור.

בכל מקרה, הדרג המדיני נדרש להקדים ולהנחות את המערכת הביטחונית להיערך למלחמה, העלולה לפרוץ גם בלי שישראל תבחר או תרצה בכך (בתרחישים של הידרדרות או יוזמה מצד האויב, כמתואר בפרק ב').

נקודות החלטה והתערבות של הדרג המדיני

בפרק זה מפורטות הנחות היסוד ביחס לאינטרסים והמטרות שיכתיב הדרג המדיני כדי לקטב לצה"ל, ואשר לאורך גובשו החלופות ל"מעשה הצבאי", המוצגות בפרק הבא. כן מוצגים מצב הסיום הרצוי והדילמות המרכזיות שעומן יידרש הדרג המדיני להתמודד ערב המערכה ובמהלכה.

האינטרסים של ישראל

לאחר הצגת האיום וטרם בחינת האפשרויות העומדות בפני ישראל בהתמודדות עם האיום בזירה הצפונית, נדרש להגדיר מהם האינטרסים של ישראל ברמה האסטרטגית, אשר יהיו בבחינת **מצפן** שיכוון את מקבלי ההחלטות הישראלים בגיבוש המדיניות כלפי אתגר מורכב זה. להלן הגדרת אינטרסים אלה, שלאורם גובשו הניתוח ומסקנותיו.

- הגנה על הגבולות, על העורף הישראלי ועל הנכסים האסטרטגיים של המדינה.
- שימור עליונותה הצבאית של ישראל, עוצמתה ומעמדה האזורי והבינלאומי.
- שיפור המציאות הביטחונית – הסרת האיומים וביצור ההרתעה של ישראל, ובתוך כך:
 - שלילת יכולות האויב הפוגעות ביתרון הישראלי, בדגש על יכולות הדיוק.
 - החלשת האיום הצבאי על ישראל מצד הציר השיעי.
 - הרחקת איראן מגבולות ישראל וצמצום השפעתה בלבנון ובסוריה.
- שימור הרציפות התפקודית של המשק הישראלי, כמו גם הלכידות החברתית.
- השגת שקט ויציבות אזורית ויכולת אכיפת הסדרים מדיניים מייצבים לאורך זמן.
- ביצור מעמד ישראל בזירה האזורית (מול מדינות השלום ושותפות נוספות) והבינלאומית (בדגש על התמיכה האמריקאית).
- שימור הלגיטימציה למדיניותה של ישראל ולמהלכיה הצבאיים.

מטרות המלחמה

במתודולוגיית התכנון האסטרטגי, מטרות המלחמה נגזרות מהאינטרסים של ישראל ומהתכלית האסטרטגית, תוך התייחסות לנסיבות (בעיקר מצבה המדיני-כלכלי של ישראל ויכולותיה הצבאיות, מול מצבו ויכולותיו של האויב), והן נקבעות על ידי הדרג המדיני כדי לקטב לצה"ל. עבור צה"ל יהוו מטרות אלה קו מנחה לגיבוש תוכניותיו למלחמה.

ההגדרה שמוצעת בניתוח זה **לתכלית האסטרטגית** היא: הסרת האיום הצבאי של הציר השיעי סביב גבולותיה של ישראל; צמצום השפעת איראן; והחלשת חזבאללה מבחינה צבאית ופוליטית בלבנון.

לאור כל זאת, מטרות המלחמה הן: השגת ניצחון שמשמעותו כפיית תנאי ישראל לסיום המלחמה, ובתוך כך מניעת הישג אסטרטגי-צבאי מכוחות הציר האיראני-שיעי; הבסת הכוח הצבאי של הציר בסוריה ובלבנון באמצעות השמדה מסיבית של יכולות ותשתיות צבאיות; ויצירת תנאים שימנעו את שיקום היכולות הללו לאורך זמן.

ממטרות אלה נגזרים ההישגים האסטרטגיים הנדרשים:

- הגנה רב־ממדית – במרחבי היבשה, האוויר, הים והסייבר – לצמצום הפגיעה בעורף ולשמירה על הרציפות התפקודית של ישראל.
- הסרת האיום או לפחות נטרולו בשלב מוקדם ככל האפשר:
- פגיעה קשה ביכולותיו של **חזבאללה**: בלבנון – הכרעתו מדרום לנהר האוואלי ופגיעה קשה במרכזי הכובד שלו במרחב ביירות ובבקעת הלבנון; בסוריה – חיסול מאחזיו במרחב רמת הגולן.
- הרס תשתיות לבנוניות המסייעות למאמץ המלחמה של חזבאללה.
- בהיתן מתקפה מסוריה (של מיליציות שיעיות ו/או הצבא הסורי) – פגיעה בגורמי הציר השיעי בסוריה (תשתיות וכוחות), בדגש על השמדת התעשייה הצבאית הסורית.
- הרתעת **איראן** ממעורבות במלחמה ומאמץ למניעת חילופי מהלומות באופן ישיר בין איראן לישראל.
- יצירת תנאים שימנעו את שיקום יכולות האויב שנפגעו.

מצבי הסיום – המציאות הביטחונית הנדרשת

- קו מנחה בגיבוש האסטרטגיה הוא המציאות הביטחונית הנדרשת בסוף המלחמה:
- סיום המלחמה תוך פרק הזמן הקצר ביותר האפשרי, באכיפת תנאים של ישראל להפסקת אש ולסידורי ביטחון משופרים, אפקטיביים ויציבים.
 - החלשת הציר האיראני-שיעי בסוריה ובלבנון ויצירת התנאים למניעת שיקומו והתבססותו לאחר המלחמה.
 - פגיעה קשה בחזבאללה: הוא מובס מבחינה צבאית⁶ ומוחלש פוליטית בלבנון. הארגון נסוג לאחור: אין לו מאחזים צבאיים מדרום לאוואלי, ברמת הגולן ובמעברים בגזרת החרמון.

6 על פי הערכת גורמים מקצועיים, להשגת מטרה זו ישראל תידרש להפעיל מהלומת אש אפקטיבית על יכולות השיגור והתקיפה הקרקעית של חזבאללה לעומק שטח ישראל (פגיעה בכ-70 אחוזים ממערכי הרקטות/טילי קרקע-קרקע של חזבאללה ובכ-5,000 לוחמי 'כוח רד' ואן').

- השגת הרתעה אפקטיבית שתדחה את המלחמה הבאה לפחות בעשור.
- שיקום מהיר של העורף הישראלי ושמירת הרציפות התפקודית.
- שימור חופש הפעולה של צה"ל בתום המלחמה, למניעת התבססות מחודשת של איראן בזירה הצפונית.
- קידום האחריות המדינית של לבנון בכל שטחה.
- חסימת נתיב ההברחות, הסתננויות והעברת אמצעי לחימה מסוריה ללבנון.
- היפוך תפיסת המשטר בסוריה ביחס לאיראן והבאתו להבנה שהיא מהווה נטל כבד ואינה נכס עבורו.
- לא נוצר חיכוך בין צה"ל לכוחות הרוסיים בסוריה. במקביל השגת מחויבות וערבות של רוסיה למניעת התבססות מחודשת של הציר השיעי בסוריה.
- ישראל זוכה ללגיטימציה בינלאומית למהלכי הצבאיים ולנכונות של המעצמות לערוב להפסקת אש וליישום סידורי ביטחון משופרים.

הדילמות העיקריות של מקבלי ההחלטות

להלן הסוגיות העיקריות שיחייבו דיון והעמקה בטרם החלטה:

- **האומנם המלחמה היא בלתי נמנעת?** נוכח מורכבותה של המלחמה הצפויה והמחיר הגבוה שהיא תגבה משני הצדדים, מן הראוי לברר תחילה אם וכיצד ניתן למנוע אותה. אומנם ישראל לא תוכל למנוע מלחמה שתיכפה עליה, אך בטרם החלטה על מהלך יזום מצידה מן הראוי למצות תחילה את כל הדרכים למניעתה, ובתוך כך אפילו לנסות להוביל מהלך מדיני גלוי או חשאי. רכיב מרכזי במאמץ למניעת המלחמה, שיש להמשיך ולהשקיע בו, הוא **בניית ההרתעה**. זאת הן על ידי התמדה בפעילות הצבאית בשגרה (מב"ם) והן על ידי מאמץ תודעתי קבוע ונמרץ להבלטת המחיר הכבד הצפוי לאויב כתוצאה ממלחמה.
- **האם על ישראל ליזום מהלך צבאי?** – האיום ההולך ומתפתח בזירה הצפונית נוכח התעצמות מכונת המלחמה של הציר השיעי, שחזבאללה מהווה את חוד החנית שלה, מעלה את הדילמה אם לקדם מהלך צבאי יזום לצמצומו או להסרתו. האסטרטגיה של ישראל כמעט בכל מלחמותיה הייתה הגנתית, שתכליתה לשמור על המצב הקיים או להשיב את המצב לקדמותו (למעט במלחמת לבנון הראשונה, 1982). עם זאת ברוב המקרים, גם כשהאסטרטגיה הייתה הגנתית, הדוקטרינה הייתה התקפית. תכליתה הייתה להעביר במהירות את המלחמה לשטח האויב, בעיקר עקב היעדר עומק אסטרטגי, לצורך השגת הכרעה מהירה וברורה על כוחות האויב כדי לקצר

את המלחמה, עיצוב מציאות אסטרטגית משופרת לישראל, ובתוך כך גם הרחקת המלחמה הבאה וחיזוק ההרתעה.

- בהתייחס למלחמה הבאה בצפון קיימות שתי אפשרויות למהלך התקפי מקדים, ויש לבחון את התועלת הצבאית של כל אחת מהן ביחס למחיר:

– **התקפת נגד מקדימה** (מכה מקדימה) – פעולה התקפית יזומה המקדימה את התקפתו הצפויה של האויב במספר ימים או שעות כדי לשבש את תוכניתו, ליצור יתרון צבאי ולאחוז ביוזמה. במקרה זה מדובר בהתקפה של צה"ל כמהלך מקדים, כאשר ברור שהמלחמה ביוזמת הציר השיעי עומדת בפתח.

– **מלחמת מנע** – מהלך התקפי יזום המיועד לפגוע בצורה משמעותית בבניין הכוח של האויב, שאינו מוכן למלחמה בזמן הקרוב ומשקיע בהתעצמות צבאית לטווח ארוך. נראה כי זוהי הדילמה הרלוונטית והקשה יותר ביחס למלחמה הצפויה מול הציר השיעי. השאלה היא: האם על ישראל ליזום מלחמה מול האיום המתפתח? הדילמה המרכזית והקונקרטית במסגרת זו נוגעת להתקדמות פרויקט דיוק הטילים של חזבאללה. במסגרת הפרויקט נערכו בדיקות וסימולציות של חקר ביצועים, וגובשה המסקנה כי **מלאי של יותר מ-500 טילים מדויקים הוא בעל פוטנציאל איום חמור ביותר, ואם יתברר שחזבאללה מחזיק בידיו כמות טילים מדויקים קרובה למספר זה, על ישראל יהיה לשקול יציאה למלחמת מנע כדי לצמצם במידה משמעותית את מלאי הטילים המדויקים ולקטוע את תהליך ההתעצמות**.⁷ שיקול מרכזי בהחלטה הוא אם מלאי הטילים המדויקים שבידי האויב מנטרל את חופש הפעולה של צה"ל גם מתחת לסף המלחמה, ומהי מידת הסבירות למלחמה הבאה העלולה להתפתח ממתקפת המנע.

- **האם וכיצד ניתן לקצר את המלחמה ולצמצם את גבולות המערכה?** המתקפה הנרחבת הצפויה במלחמה הבאה על העורף הישראלי ממספר חזיתות, בצד ההערכה כי צה"ל לא יוכל למנוע אותה לאורך כל ימי המלחמה, מעלה ביתר שאת את הדילמה ביחס למשך המלחמה וגבולותיה. לעניין זה קיימות גישות שונות. מצד אחד נטען כי על ישראל לשאוף למלחמה קצרה ומוגבלת, ללא תמרון קרקעי, גם אם הישגיה יהיו מצומצמים יותר.⁸ זאת בשל המחירים הגבוהים הצפויים במלחמה ארוכה העלולה לשתק את המשק הישראלי, לפגוע בחוסן הלאומי, לגרום נזק מצטבר

7 המסקנות המפורטות של תוצאות בדיקה זו לא יפורסמו בפומבי מפאת רגישות הנושא, ויועברו למערכת הביטחון במסמך חסוי נפרד.

8 אלוף (מיל") גיורא איילנד גורס כי קיצור המלחמה למספר ימים ישרת את צה"ל, עקב העובדה שאפקטיביות הפעולה שלו גבוהה במיוחד בימים הראשונים למלחמה – שבהם ניתן לתקוף מטרות רבות על בסיס מודיעין שנאסף לאורך השנים – והיא דועכת על פני זמן. לשיטתו, מבחינת חזבאללה המצב הפוך – כל יום נוסף של מלחמה הוא הישג עבורו.

- לתשתיות וריבוי נפגעים בנפש. מצד שני, נטען כי בכל מקרה למהלך צבאי יהיו מחירים גבוהים, ולכן נדרש לשאוף להישג שימנע את התפתחות האיום לאורך זמן. הפתרון הצבאי לדילמה הוא יצירת התנאים להכרעה מהירה שתסיר את האיום מהעורף, ומהלך צבאי התקפי עמוק שתכליתו לפגוע ביכולות הצבאיות של האויב.
- **שאלה הקשורה לכך מתייחסת לקידומו של תמרון יבשתי,** אשר יש בו כדי להשפיע על משך הלחימה. במערכת הביטחונית קיימות גישות שונות ביחס לתרומתו של התמרון הקרקעי וביחס לשאלה אם הוא מאריך או מקצר את המלחמה. יש הטוענים כי במלחמה הבאה תהיה לישראל יכולת להשיג הכרעה באמצעות אש מנגד וללא תמרון קרקעי, אשר רצוי להימנע ממנו בשל המחירים הגבוהים שהוא גובה. זאת בניגוד לגישה ההיסטורית שלפיה ניתן להשיג הכרעה ולקצר את המלחמה רק על ידי תמרון, ובמקרה של מלחמה בזירה הצפונית אף תמרון מסיבי בשטח לבנון ואולי גם ברמת הגולן הסורית, על מנת להכריע וליצור תנאים משופרים "ליום שאחרי". הדרג המדיני יידרש לסוגיה זו בשיח עם צה"ל בעניין תכלית התמרון ועומקו, במסגרת הדיון על החלופות האסטרטגיות. זאת תוך בחינת שלוש אפשרויות עיקריות בתחום התמרון: הראשונה, כניסה מצומצמת לדרום לבנון למטרות הגנה ושיבוש כוונות 'כוח רד' ואן' לתקוף קרקעית ולתפוס שטח בתחום ישראל; השנייה, תמרון עד נהר האוואלי כדי להשתלט על מרחבי השיגור של הרקטות והטילים קצרי הטווח; והשלישית, תמרון עד ביירות במטרה להוביל לשינוי אסטרטגי במצבה של לבנון.⁹
 - **האם נכון לתקוף את המדינה הלבנונית ולא רק את כוחו הצבאי של חזבאללה?** גם לעניין זה גישות שונות. קיימת גישה שלפיה הגדרת מדינת לבנון כאויב, ולא רק חזבאללה, תסייע לקצר את המלחמה. אלוף (מיל') גיורא איילנד טוען כי יש לכך הצדקה מוסרית ומדינית, נוכח מעורבותו של חזבאללה בשלטון בלבנון. לטענתו, הכרזה רשמית על מצב מלחמה עם לבנון בצד פגיעה אנושה בתשתיות של לבנון (נמלי ים ואוויר), בצבאה ובמוסדות השלטון שלה יובילו תוך כמה ימים ללחץ בינלאומי כבד ולדרישה להפסקת אש. טיעון זה קיבל יתר תוקף בעקבות הרכבת ממשלת לבנון (ינואר 2020) על ידי חזבאללה ותומכיו הנוצרים והסונים של הארגון.¹⁰ מנגד, יש הטוענים כי הפגיעה בתשתיות הלבנוניות תהיה חסרת ערך משום שלמדינה זו אין יכולת השפעה על איראן ועל חזבאללה, והחרבתה של לבנון עלולה דווקא לסייע להתפשטות ההשפעה של איראן, שתנצל את הווקום שיווצר בלבנון.

9 המלצתנו בעניין זה מוצגת בפרק ח'.

10 יוזכר כי ממשלה זו נאלצה להתפטר בעקבות האסון הכבד בביירות, בשל סדרת הפיצוצים בנמל (4 באוגוסט 2020)

- **הקצאת המשאבים לבניין הכוח להגנה ולהתקפה** – סוגיה מרכזית העומדת לפתחו של הדרג המדיני, ובמיוחד במסגרת דיוני התקציב. זאת לאור הצורך של הצבא בתכנון לטווח ארוך של בניין הכוח מצד אחד, ומנגד הקושי בהגדלת תקציב צה"ל, בעיקר נוכח המשבר הכלכלי שאליו נקלעה ישראל בעקבות משבר הקורונה.

הדילמות המרכזיות

